Weberyan Anlamda Türklerde Otorite Ve Meşruiyet İlişkisi (15.yüzyıl Osmanlı Dönemine Kadar)

The Relationship Between Authority And Legitimacy In Turks From A Weberian Perspective

Gürbüz Özdemir

Özet

Farklı coğrafyalarda yaşayan toplumlar, ekonomik, toplumsal, vb. değerlere bağlı olarak birbirlerinden farklı özgün yapılanmalar sergileyebilmektedirler. Özellikle siyasal yapıları, bu değerlerden ayrı düşünmek mümkün olmadığı gibi; otorite, meşruiyet gibi kavramlara ilişkin algıları, o toplumun siyasal kültüründen bağımsız olarak ele almak da mümkün değildir. Türklerin, Orta Asya'dan başlayarak günümüze kadar uzanan siyasal kültürü içinde önemli bir yeri olan "Kut", "Töre" gibi kavramların, İslam öncesi ve sonrası dönemde otorite ve meşruiyet kavramları üzerinde ve aralarındaki ilişkilerde belirleyici rol oynamıştır. Bu kavramlara, Weber'in otorite tiplemesi ve meşruiyet ilişkisi bağlamında bakıldığında bu özgünlüğü görmek mümkündür.

Kısacası, Türklerdeki otorite ve meşruluk ilişkisi, Weber'in otorite teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, "geleneksel", "karizmatik" ve "hukuksal" otoriteyi sentezleyen özgün bir niteliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Max Weber, Türkler, Kut/Töre, Otorite, Meşruluk.

Yrd. Doç. Dr., Çankrı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, gurbuzozdemir_4@hotmail.com

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Abstract

Communities living in different geographies may have different structures; and it is impossible to evaluate their political structures in particular without taking into account these values. In this regard, attempts to understand such concepts as power and legitimacy, all of which are influential in shaping political life, as well as the relations that exist between them, may be futile in isolation from the prevailing political culture. Retaining an important place particularly for the Turks, concepts like "Kut" and "Tore" have played a determining role in the relations between power and legitimacy in both the pre- and post-Islamic eras. If these concepts are considered based on the type of authority and legitimacy put forward by Weber, it is possible to see their originality.

In brief, based on Weber's theory of authority, it is possible to say that with the Turks, the relationship between authority and legitimacy brought a unique character, which resulted from a combination of "traditional", "charismatic" and "juridical authority".

Keywords: *Max Weber, The Turks, Kut/Tore, Authority, Legitimacy*

Giriş

Geçmişten günümüze tüm insan topluluklarında, insanlar üzerinde tek egemen bir güç olarak bir "iktidar" olgusu ve bunu kullanan kişi/kişiler daima olmuştur. İktidar olgusu, bu süreçte farklı biçimler almış olsa da özü itibariyle hep aynı kalmıştır. İktidar olgusunun hem özü hem de en önemli niteliği ise, "zor kullanma tekeli"ne sahip olmasıdır. Bu tekelci özellik, günümüzde de iktidarın olmazsa olmaz temel koşul olarak kabul edilmektedir. Bu tekelin ortadan kalkıp, "zor kullanma" işlevi kısmen de olsa başkaları tarafından kullanılmaya başlandığında ise, o iktidar sarsılmaya ve yıkılmaya başlar. Dolayısıyla "zor kullanma tekeli" iktidar olgusunun en önemli öğesidir. Ancak, bu niteliğin varlığı, iktidarın sadece güce dayandığı ve biricik özelliğinin "şiddet ve zor kullanmak" olduğu anlamına da gelmemektedir. Zira tarihteki birçok örnek göstermiştir ki, kamu vicdanında kabul görmeyen salt güce dayanan iktidarlar uzun süre ayakta kalamazlar (Weber, 2006:110). Madem iktidarlar, sadece güce dayanarak ayakta kalamazsa yani güç bittiğinde halkın itaati de bitiyorsa; "Sair zamanlarda iktidarın emretmesi ve toplumu bu emirlere zorlayabilmesi nasıl sağlanır?" ya da daha genel bir ifadeyle; "İktidara itaatin temel dayanağı nedir?", biçimindeki sorular kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara verilecek yanıtlarda bize yardımcı olacak en esaslı kavram ise "meşruiyet" kavramıdır. Zira Weber, insanların, iktidara itaat etmelerinin temelinde onu "meşru" görmelerinin yattığını söylemektedir. Bu nedenledir ki; iktidarların sürekliliği, ancak kendisine bağlı insan topluluğu tarafından "benimsenmesi"ne bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla "meşruiyet" kavramı, iktidarın "zor kullanma" yetkisine karşılık, halka bu emre itaat etme sorumluluğu yükleyen önemli bir kavramdır (Duverger, 1995: 132).

Meşruiyet bağlamında önemli olan ve çoğu kez iktidar kavramıyla birlikte kullanılan bir diğer kavram ise "otorite"dir. "Otorite" kavramı, iktidarın özel bir biçimi olup, en genel anlamıyla "meşru iktidar" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, "iktidar" ve "otorite" kavramları ele alınırken, "meşruiyet" kavramı merkezi bir rol üstlenmekte ve birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemektedir (Friedmen, 1993: 28). Siyaset bilimi çalışmalarında iktidar, otorite ve meşruiyet kavramları ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri ele alındığında ise, genellikle

Weber'in otorite ve meşruiyet kuramının öne çıktığı görülmektedir. Weber, bu konuda elbette ki tek otorite değildir. Ancak bu kavramlara ilişkin yaptığı çalışmalarla, siyaset bilimine önemli katkılar sağlamış olan ilk ve önemli bir bilim insanıdır. Bu yönüyle siyaset bilimi yazınında halen de önemli bir referans noktasıdır. Biz de, bu öneminden dolayı, Türklerde İslam öncesi ve sonrası otorite ve meşruiyet ilişkini anlama açısından Weber'i kendimize bir şablon olarak belirledik.

Weber, kuramında "geleneksel", "karizmatik" ve "hukuksal/ussal" olmak üzere üç tip otoriteden ve meşruiyet ilişkilerinden bahsederken, esasen en saf ve ideal otorite tiplerini ortaya koymaktadır. Ancak bir toplumun siyasal yaşamının biçimlenmesinde etkili olan toplumsal, ekonomik, kültürel, vb. koşullar genellikle o topluma özgü olduklarından, bu ideal tiplerin saf biçimiyle ortaya çıkmaları çok zordur. Dolayısıyla uygulamada, çoğunlukla bunların sentezi olabilecek yapılar ortaya çıkmaktadır. Weber'in otorite ve meşruiyet kavramlarına yüklediği anlam dikkate alındığında, kavramların Türk siyasal kültüründeki yeri ve karşılık geldiği bağlam, Türklere özgü bir siyasal yapıya işaret etmektedir. Bu özgünlük ise, Weberyan anlamda üç otoritenin ve meşruiyet ilişkisinin sentezi olan bir yapıya karşılık gelmektedir.

Çalışmada; öncelikle Weber'in otorite tipolojisi ve meşruiyet ilişkisi ortaya konulacaktır. Sonrasında, kut, töre vb. kavramlardan hareketle İslam öncesi ve İslam sonrası dönemde (15.yüzyıl Osmanlı dönemine kadar) Türklerde otorite ve meşruiyet ilişkisinden bahsedilerek, Weberyan anlamda değerlendirilmesi yapılacaktır.

Weber'de Otorite ve Meşruiyet

Otorite ve Meşruiyet Kavramları

Siyasal yaşama yön veren iktidar, otorite, meşruluk, vb. kavramlar, tarih boyunca hem düşünürlerin hem de iktidarların üzerinde durdukları konuların başında gelmektedir. Özellikle iktidar kavramı, siyasal, toplumsal, ekonomik, vb. yönleri olan çok geniş bir anlam yelpazesine sahip olup, bir kimsenin veya bir grubun diğerlerini kontrol edebilme kapasitesini anlatmaktadır. Bu nedenle iktidar kavramının siyasal boyutunu anlatan siyasal iktidar, diğer iktidar türlerinden ayrılmaktadır. Siyasal iktidar, en üstün iktidar olmanın yanı sıra, ayrıca "zor kullanma tekeli"ne de sahip iktidardır. Ancak tarihte hiçbir siyasal iktidar sü-

rekli olarak "güç kullanma" ile varlığını sürdürememiştir. Dolayısıyla kendilerini halka benimsetmek için bir dayanak bulmaya ve meşruiyetlerini temellendirmeye çalışmışlardır. Başarılı oldukları ölçüde de, meşru iktidar yani "otorite" olarak kabul edilmişlerdir. "Otorite"nin salt iktidardan farkı ise, verdiği emirleri insanların rızasına dayandırarak gerçekleştirmesidir. Bu nedenle meşruiyet, halkın iktidara itaatini sağlayan temel bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Sheldon, 2001: 24-25).

Tarihsel süreçte, "meşruiyet" kavramını temellendirmek için birçok görüş ortaya konmuştur.[1] Bu görüşler çerçevesinde çeşitli otorite tipleri ve meşruluk kaynakları ifade edilmiştir. Bu bağlamda yapılan en genel sınıflandırma ise, "teokratik kuram" ve "demokratik kuram" ayrımıdır. Meşruiyetin kaynağının gökyüzünde ve kutsallarda arandığı teokratik meşruiyet anlayışı, tarihin en eski ilkel toplumlarından günümüze kadar çeşitli biçimlere bürünerek varlığını korumuştur. Mısır firavunlarına atfedilen "tanrı-kral" inancından, ortaçağ kilise düşüncesine kadar birçok örneği bulunmaktadır (Kapani, 1999: 68-69). Bu anlayış, yaşanan aydınlanma süreciyle birlikte etkisini kaybetmiş ve iktidarın kaynağı yeryüzünde aranmaya başlanmıştır. Demokratik meşruiyet yaklaşımını sonuç veren yeni anlayışa, başta Rousseau olmak üzere birçok düşünür katkı sunmakla birlikte, Fransız Devrimi ve sonrasında yaşanan süreçler de önemli katkı sağlamıştır (Kapani, 1999: 70).

Otorite ve meşruiyet kavramlarına ilişkin farklı görüşler ve tartışmalar olmakla birlikte, çoğu siyaset bilimci meşruiyete ilişkin tartışmalarda Weber'i bir öncül olarak görmektedir. Weber'in yaptığı çözümlemeler, bugün de siyaset biliminin temel konuları arasında yer almaktadır. Zira yaptığı kapsayıcı çalışmalarla, bu konuda tüm tarihsel sürecin anlaşılmasına yardımcı olacak şablonlar sunmaktadır. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir çalışma söz konusu olduğunda, özellikle Weber'in görüşlerine başvurulması bilinen bir gerçektir. Weber'in sahip olduğu bu önem; iktidarların sadece zorlamayla ayakta kalamayacaklarını ve meşru bir güç olduklarına ilişkin bir inanç oluşturma gayreti içerisine girdiklerini ilk defa ortaya koymuş olmasından dolayıdır. Ayrıca farklı değerlere sahip insanların iktidarları niçin meşru görüp

1 Değişik görüşler için bkz.: Tunçay, 1969.

itaat ettiklerini en derli toplu biçimde sınıflandırmış olması da önemini ortaya çıkarmaktadır (Dursun, 2012: 114). Weber, otorite ve meşruiyet ilişkisi bağlamında elbette tek otorite değildir. Ancak 19. yüzyıl Almanya'sından hareketle içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmaya çalışan ve hem ortaya koyduğu meşruiyet tipolojisiyle hem de genel anlamda siyaset bilimindeki katkısıyla öne çıkan önemli bir siyaset bilimci olarak karşımıza çıkmaktadır (Bozkurt, 2011: 214).

Bir siyaset bilimci olarak Weber, iktidarı, insanları itaat etmeye ve onları arzu etmedikleri şeyleri dahi yapmaya zorlayabilme iradesi olarak tanımlamaktadır. İktidarı, "meşru" ve "meşru olmayan" iktidar olarak ikiye ayırarak, rızaya dayalı olan kısmına "meşru iktidar" anlamında "otorite" adını vermektedir. O'na göre, otorite ile iktidar arasındaki en temel fark, insanların otoritenin yönetme hakkını (meşruiyetini) onaylamaları ve verdiği emirlere isteyerek itaat etmeleridir. Bu yönüyle otorite kavramı, sadece hukuksal bir meşruiyeti değil, aynı zamanda toplumsal meşruiyeti de içermektedir (Weber, 2006: 110). Weber'in ortaya koyduğu tipoloji dikkatli incelendiğinde de, meşruiyetin sadece hukuksallıkla sınırlı tutulmadığı anlaşılmaktadır. Zira hukuken meşru olan bir iktidar, toplum vicdanında benimsenemezse tartışılmaya başlanır. Böyle bir iktidarın ise, eninde sonunda yıkılması ya da istikrarsızlığa düşmesi kaçınılmazdır (Davutoğlu, 1995: 23; Friedrich, 1974: 113). Bazen de tersi olmakta ve bir iktidar, hukuka uygun davranmasa dahi toplum tarafından rahatlıkla benimsenmektedir. Sonuçta, toplumda oluşan/oluşturulan algının da büyük önemi vardır. Bu nedenle hukuka uygunlukla meşruiyet arasında tek yönlü bir ilişki yoktur (Arato, 1994: 166). Kısacası, Rousseau'nun, "hiçbir iktidar, egemenliğinin 'hak', halkın itaatini de 'görev' biçimine sokmadıkça süreklilik sağlayamaz, ifadesinde de belirtildiği gibi; tarih boyunca tüm iktidarlar, nitelikleri ne olursa olsun (demokratik, otoriter, totaliter, vs.), egemenliklerini sürdürebilmek için kendilerinin meşru olduklarını halka anlatma zorunluluğu duymuşlardır (Rousseau, 1992: 6).

Weber'in Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi

Weber, "otorite" kavramını, "geleneksel", "karizmatik" ve "hukuksal/ussal" olarak üç ideal tipe ayırmıştır. Bu sınıflandırma, "meşruiyet" kavramının tanımında yer alan ve onun temelini oluşturan **"**inancın" toplumda nasıl oluştuğunu oldukça açıklayıcıdır. Weber, bu konuda en

elverişli kavramları sunarak, yaşananları anlamaya yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. Bu nedenledir ki, bu alanda yapılan çalışmaların hemen hepsi Weber'in "otorite/meşruiyet modeli"ne gönderme yapma ihtiyacı duymaktadır (Oktay, 2003: 53).

Geleneksel Otorite ve Meşruiyet İlişkisi

Weber'e göre, otorite kavramı, ilk olarak "geleneksel otorite" olarak kendisini göstermiştir. Bu otorite tipi, toplumsal düzenin yavaş değiştiği ve geleneğin ve inancın saygı gördüğü toplumlarda söz konusudur. Bu yönüyle de, çoğu kez günlük yaşamın basit, olağan ve tek düze ihtiyaçlarını karşılamakla alakalı bir otorite tipini ifade etmektedir (Weber, 2006: 325). Geleneksel otoritenin kaynağını ve bireylerin ona itaatini sağlayan kuralların temelini yani meşruiyetini ise, toplumun gelenekleri, inançları ve kutsalları oluşturmaktadır. Bunlar, genelde yazılı olmayan ancak içsel olarak bireyleri bağlayıcı kurallardır. Kurallara itaat konusunda ise toplumda tam bir anlayış birliği vardır ve meşruiyet de bu birlikten kaynaklanmaktadır (Weber, 2005: 375-377). Geleneksel otorite anlayışında, iktidara itaat etmemek, aynı zamanda kutsala karşı çıkmak anlamına da geldiğinden her zaman mutlak bir itaat söz konusudur. Bu sonuç, işlevsel yerine kişisel ilişkiler çerçevesinde hükmeden iktidarların sınırsızlığını ve keyfiliğini de beraberinde getirebilmektedir. Kısacası geleneksel otorite, rasyonel olmaktan çok tarihseldir ve irrasyoneldir (Weber, 2006: 376).

Karizmatik Otorite ve Meşruiyet İlişkisi

Weber'de ikinci otorite tipi, "karizmatik otorite"dir. Weber, karizma kavramını, bir kişiyi sıradan insanlardan ayıran ve onu olağanüstü, kutsal ya da bazı özel güçlere sahip konuma getiren nitelikler anlamında kullanmaktadır. Karizma "kişisel" olabileceği gibi "ailesel" de olabilir. Ayrıca bu noktada iktidarın bu özelliklere sahip olup olmaması önemli olmayıp, toplum tarafından öyle algılanması yeterlidir. Dolayısıyla bu otorite meşruluğunu, iktidardaki kişinin sahip olduğu ya da böyle inanılan üstün özelliklerinden almaktadır. Hatta bu otoritede, iktidarın iki dudağı arasından çıkan her sözün mutlak itaatle sonuçlanması bir kuraldır (Weber, 2006: 135, 376). Buna rağmen, bu otorite tipinin varlığı da, toplum tarafından benimsendiği sürece söz konusudur. Aksi durumda, her zaman iktidarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir (Weber, 2006: 59, 80-81).

Hukuksal/Ussal Otorite ve Meşruiyet İlişkisi

Hukuksal/ussal otoritenin temel kaynağı, toplumun ortak bilinçle oluşturduğu kurallar bütünü yani hukuk ve yasalardır. Emretme yetkisine sahip olan kişiler, bu kurallar bütününe göre iktidar olurlar, onların sınırları içinde yetkilerini kullanır ve yine bu kurallara göre iktidardan uzaklaşırlar (Weber, 2006: 59, 80-81). Dolayısıyla iktidarın, hukuka uygun olarak oluştuğu ve onun sınırlarını aşmadığı inancı, bu otorite tipinin meşruluğunun kaynağıdır (Weber, 2005: 379). Bu otoritede, yöneten-yönetilen ilişkisi de hukuk düzeni içerisinde belirlenmiş olup, iktidarların temel işlevi yasalar gereğince halka hizmet sunmaktır. Karşılığında ise, yurttaşların hukuk kurallarına dayalı meşru iktidara itaat etmesi bir yükümlülüktür (Weber, 2005: 42-43).

Özetle; Weber'e göre, geleneksel otoritenin meşruluğu, iktidarın her şeyiyle bir toplumdaki yerleşik geleneklere ya da inançlara uygun olmasına bağlıyken, karizmatik otorite ise bir kişi ya da ailenin kutsallığından ya da olağanüstü özelliklerinden kaynaklanan karizmaya sahip olunduğuna ilişkin inancın varlığına bağlıdır. Hukuksal/ussal otoritenin meşruiyeti ise tamamen hukuk kurallarıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Weber'in ortaya koyduğu tipolojide, "saf ideal" tipler yer almaktadır. Bu tipleri, siyasal yaşamda çoğunlukla tek başlarına saf halleriyle bulmak zordur. Dolayısıyla bütün otorite biçimleri, bu saf ideal tiplerin yalın biçimleri olarak değil, onların koşullara uyarlanmış karışımları olarak karşımıza çıkmaktadır (Freund, 2006: 261; Özev, 2005: 3). "O zaman Weber'in bu saf tipolojinin temel amacı nedir?" biçiminde bir soru akla gelebilir. Bu soruya karşılık olarak, farklı toplumlardaki otorite biçimlerinin ve meşruiyet ilişkilerinin anlaşılması için analitik bir malzeme sunabilmektir, yanıtı verilebilir (Lukes, 2006: 933).

Türklerde İktidar, Otorite ve Meşruiyet İlişkisi

Her bir toplum ekonomik, kültürel, dinsel, vb. değerlere bağlı olarak birbirlerinden çok farklı özgün siyasal yapılar sergileyebilmektedirler. Özellikle birer siyasal kavram olan iktidar, otorite, meşruiyet gibi kavramlara ilişkin algıların oluşmasında, o toplumun değerlerinin büyük etkisi bulunmaktadır. Orta Asya'dan itibaren Türk siyasal yaşamındaki tüm gelişmelere de bu bağlamda bakılabilir. Zira Türkler, kendine özgü

değerlerle Batı'daki çizgiden farklı bir siyasal yapılanma ortaya çıkarmıştır. Örneğin kut, töre gibi kavramlar, otorite ve meşruiyet kavramları üzerinde belirleyici rol oynayarak, Türklerde özgün bir siyasal yapı oluşturmuşlardır. Kısacası iktidar, otorite gibi kavramların Batı'daki karşılıklarını, Türk siyasal yaşamında birebir beklemek çok da anlamlı değildir (Kafesoğlu, 1997: 246).

Türklerde otorite ve meşruiyet ilişkisini, İslam öncesi ve İslam sonrası dönem (15.yüzyıl Osmanlı dönemine kadar) biçiminde iki başlık altında ele almak mümkündür.

İslam Öncesi Dönem

Türk siyaset geleneğinin biçimlenmesinde, birçok farklı kavram etkili olmuştur. Bunlardan, örneğin kut kavramı, egemenlik anlayışının oluşmasında etkilidir. Kut inancına göre, egemenlik, kutsal hanedana Gök Tanrı tarafından bir bağış olarak verilmiştir (Arsal, 1947:120-125; Köseoğlu, 1997: 45). Bu anlayışın, özellikle Orhun Yazıtları'nda ayrıntılı olarak anlatıldığı görülmektedir (Ögel, 1932: 53). Yine bu dönemin egemenlik anlayışı, "kağanların gökten inen bir ışıktan gebe kalan bir ananın çocukları olduğu" biçiminde ifade edilen Orta Asya mitolojilerinde de işlenmiştir. Her iki kaynaktaki anlatımlar, özellikle hanedanı oldukça güçlü kılan bir inanışı ortaya koymaktadır. Bu inanış, hanedanı doğrudan meşru bir güç haline getirdiğinden, konumuz açısından oldukça önemlidir. Zira Weber'in tipolojisinde yer alan "geleneksel otorite"yi anımsatmaktadır. Ancak buradaki kutsallık, kağana değil mensubu olduğu hanedana aittir. Kağan, kişisel olarak hiçbir zaman kutsal bir varlık olarak kabul görmemiştir. Hatta yetkileri kadar sorumlulukları olan bir görevliden ibaret kalmıştır (İnalcık, 1959: 75; Ergin, 1970: 4, 17, 31). Bu çerçevede, kağanın sorumlulukları ve halkına hesap vermesi gerektiği konuları Yazıtlarda özellikle işlenmiştir (Kafesoğlu, 1997: 246). Bu saptama, Weberyan anlamda "ailesel karizmatik otorite"ye de işaret etmektedir.

Orhun Yazıtları'nda, "il (devlet)" ve "töre" sözcükleri birbirini tamamlayan iki kavram olarak kullanılmaktadır. Türk toplulukları incelendiğinde, töreye dayalı, töre ile kurulan ve her zaman onun kontrolü altında olan bir devlet düzeninin geçerli olduğu görülmektedir. Yani devleti biçimlendiren en temel öğe, iktidar olan kağan de-

ğil, bizzat töre'nin kendisidir (Özdemir, 2009: 129). Bu anlayış, en geniş anlamıyla toplumun ortak bilincinin ürünü olan Türklere özgü bir hukuk kodu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Canatar (2012: 25), Arsal'dan nakille, töre/törü/türe terimlerinin eski Türkçede "yasa" anlamında kullanıldığını ifade etmektedir. Bu konuda Önder (1976: 225) de, bilinen en eski Türkçe metinlerde "törü" olarak geçen ve sonraları "türe/töre" biçimlenen kavramın, doğrudan bugünkü "hukuk" demek olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, töre'yi kapsayan normlar bütününü, "töre hukuku" olarak ifade etmek mümkündür (Arık, 1995: 1). Bu bağlamda, "töre hukuku", kağanlara hukuksal sınırlar oluşturmuş ve onlara bu sınırlara uyma zorunluluğu getirmiştir (Kafesoğlu, 1997: 233). Töre'nin bu işlevi, hem kağanın keyfi hareket etmesini hem de Türklerde mutlak bir iktidar oluşmasını engellemiştir. Bu durum ise, Türklerde, kutsallık ile sorumluluğun hatta sınırlılığın adeta iç içe geçtiği özgün bir siyasal yapı ortaya çıkarmıştır (Taşagıl, 1992: 104-105). Ancak kağanın, bu sınırlara uymayabileceği düşüncesiyle, töre'de kağanın meşruiyetini ve tahtını kaybedeceği esası da benimsenmiştir. Burada, meşruiyetini kaybeden makam hanedan değil, birey olarak kağandır. Bu kural, İslam sonrasında da özünü kaybetmeden korunmuştur. Bu sonuç ise, aynı zamanda Türklerde Weberyan anlamda, bireysel değil "aile karizması" anlayışının egemen olduğunu göstermektedir. (Genç, 1981: 73-74).

Öte yandan kağan, töre'nin uygulanmasında etkili olan "kurultay" tarafından da sınırlandırılmıştır. Kurultay, başta kağanın tahta çıkışına onay vermek olmak üzere birçok konuda önemli bir işleve sahiptir. Gerektiğinde kağanın tahttan indirilmesinde de etkili olduklarının birçok örneği vardır (Rasonyi, 1996: 59-60; Tunaya 1970: 16). Arsal da, iktidarı sınırlanması konusunda töre'nin ve kurultay'ın önemine işaret etmektedir (Arsal, 1947: 266, 269). Hatta Barthold (1975:184 vd.), kurultay'ın, o gün itibariyle iktidarın sınırlandırılması ve katılımcılık anlamında önemli bir değere sahip olduğunu belirterek, Türkleri "demokrat" olarak nitelemektedir. Ancak bu yaklaşıma karşı olarak, kurultayın, bir meşrulaştırma aracı olmaktan öteye geçmediğini söyleyenler de vardır (İnalcık, 1959: 81). Kısacası; töre hukuku kapsamındaki kurallar bütününün oluşturduğu ortam, Weberyan anlamda "hukuksal/ussal otorite"nin ve meşruiyet ilişkisinin varlığına da işaret etmektedir.

Özetle; Orta Asya geleneğini Weberyan anlamda anlamlandırırken; hanedanın kutsal kabul edilmesi öncelikle geleneksel otoriteyi akla getirmektedir. Hanedanın kutsallığından dolayı üstün niteliğe sahip olduğuna inanılması ise karizmatik (ailesel) otoriteyi işin içine sokmaktadır. Ayrıca kağanın töre hukuku ve kurultay gibi yapılarla sınırlandırılmış olmasında Weberyan anlamda "hukuksal/ussal otorite"nin özelliklerini de görmek mümkündür.

İslam Sonrası Dönem (15.yüzyıl Osmanlı Dönemine Kadar)

Türkler, Müslüman olmakla birlikte, insan ilişkilerinden siyasal alana kadar yaşamın her alanını kapsayan bir uygarlığa adım atmışlardır. Böylece, Türkler için kendilerini her açıdan etkileyecek yeni bir dönem başlamıştır (Üçok/Mumcu, 1987: 194). Zira İslam, siyaset ve yönetim anlayışı da dahil olmak üzere, her alanda kendine özgü bir değerler sistematiği ortaya koymuştur. Bu sistematik içerisindeki otorite ve meşruiyet gibi birçok kavram, Orta Asya geleneğine kıyasla özgündür. Bu özgünlük, aralarında bazı temel farkların oluşmasına da yol açmıştır. Buna rağmen, önemli düzeyde kesişen yanları da bulunmaktadır. Örneğin egemenliğin sahibinin Gök Tanrı olduğu inancına benzer biçimde, İslam'ın egemenlik anlayışı da tek Tanrı inancına dayanmaktaydı[2]. Farklı oldukları noktalara ise, Gök Tanrı tarafından kut verilmiş kutsal[3] hanedan inancının İslam'da olmamasını örnek göstermek mümkündür (Şirvani, 1965: 21). Kısacası, Orta Asya geleneği ile İslam'ın siyaset anlayışı arasında, bazı ayrılıklar olmakla birlikte birleştikleri önemli noktalar da bulunmaktadır.

İslam'ın ana kaynakları[4], yöneticilere kutsallık atfetmedikleri gibi, hukuk sisteminin üzerinde herhangi bir merci de öngörmemektedir. Dolayısıyla İslam hukuku, yöneticiler de dahil herkesin üzerinde bir konuma sahiptir. Yani yöneticiler, sınırsız bir güce sahip olmayıp, hukuk sınırları içerisinde yaptıklarından sorumludurlar. Hukuka uydukları sürece de "meşru"durlar. Ayrıca, İslam hukukunda hak ve öz-

2 Bu konuyla ilgili bazı Kur'an ayetler için bkz.: Mülk Suresi 1. Ayet, En'âm Suresi 57. Ayet, Yûsuf Suresi 67.Ayet, Rad Suresi 41. Ayet, Kehf Suresi 26. Ayet, vb.

3 Bu konuda Şii inancı ayrılmakta ve ehl-i beyt imamlarına kutsallık ve masumluk vermektedir.

4 Bkz. Kur'an, Nisa suresi 59. Ayet

gürlükleri belirleyen iktidarlar olmadığı gibi, onların hukuka uymama gibi bir ayrıcalıkları da bulunmamaktadır (İbn-i Haldun, 2004: 473-475; Hamidullah, 1979: 218-224). Bu esasların yanı sıra, uygulamada hukukun somut olarak ortaya konulduğu "bey'at sözleşmesi" de söz konusudur. Bey'at sözleşmesi, toplum ile yöneticiler arasında "koşullara uymaya" karşılık "itaat"i öngören bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla yöneticiler sözleşmenin dışına çıktıklarında, meşruluklarını da kaybetmiş olurlar. Buna karşı insanların da onu yönetimden uzaklaştırma hakları doğmaktadır (Fazlurrahman, 1995: 12). Kısacası, sözleşme bağlamında da, yöneticilerin mutlaklığı değil sınırlılığı söz konusudur. Ayrıca Mardin (1997: 108-122), Türklerde hükümdarın ne yapıp yapamayacağını belirleyip adeta onun sınırlarını çizen bir zımni sözleşme geleneğinden bahseder. Zımni de olsa bir sözleşme kültürünün olması, sonuç itibariyle iktidarı sınırlandıran bir işlev yerine getirmiştir (Mumcu, 1985: 37, 38).

İslam'ın ilk dört halife döneminde yöneticinin belirlenmesinde, farklı biçimlerde de olsa bir "seçim" yöntemi uygulanmıştır. Bu uygulama, "şura", "meşveret" ve "ehl-i hall ve akd" gibi esaslarla gerçekleştirilmiştir. Ancak Emevilerle birlikte, bu yöntemden sapılmış ve "saltanat" anlayışına geçilmiştir (İbn-i Haldun, 2004: 288-292). Emevilerle güçlenen saltanat yöntemi, Abbasiler döneminde kökleşmiştir. Böylece, bir görevli kabul edilen halife anlayışı, monarşiye ve kutsal hanedan anlayışına kayan bir iktidar biçimine sokulmuştur. Ancak yine de, toplum tarafından benimsenmeye muhtaç olan hükümdarlar, meşruiyetin kaynağı İslam olduğundan isteyerek ya da istemeyerek de olsa İslam hukukuna uymak ya da uydurmak durumunda kalmışlardır (Fazlurrahman, 1995: 12-13). Müslüman olan Türkler, yaşamlarını İslam'ın motifleriyle düzenlerken olabildiğince dört halife dönemini esas almışlardır. Ancak yoğun olarak Abbasiler zamanında Müslüman olduklarından, yönetim açısından "saltanat modeli"nin İslam'la bağdaştırılmış biçimiyle muhatap olmuşlardır. Bu durum, İslam'ın esasına uymamakla birlikte, Orta Asya geleneğiyle örtüştüğünden dolayı Türklerin işine gelmiş de olabilir. Böylelikle kutsal hanedan inancı, Müslüman Türklerde de meşruiyet kazanmıştır. Özellikle eski ile yeninin etkileşim içinde olduğu Karahanlı ve Selçuklu dönemlerini içine alan geçiş döneminde, Orta Asya geleneği güçlü biçimde varlığını sürdürmüştür. Örneğin, hükümdarların töre hukuku bağlamında yap-

tıkları uygulamalar, İslam'ın örf hukuku kapsamında meşrulaştırılarak devam etmiştir. Sonuçta Müslüman Türk devletleri, özgün bir siyasal yapı ortaya çıkarmışlardır (Köprülü, 1943: 23, 59 vd.; Genç, 1981: 7). Bu bağlamda, eski ile yeninin bağdaştırılmaya çalışıldığını Karahanlılar döneminin önemli kaynaklarından olan Kutadgu-Bilig'de görmek mümkündür. Örneğin, egemenliğin tanrısal kaynaklı olduğu ve Kut'un Tanrı tarafından hanedana verildiği anlatılarak, Orta Asya geleneğinin devamı olan bir yaklaşım sergilemektedir (Hacib, 1947: b. 109, b.1960, b.5469, 5470, 5947). Ayrıca hükümdarın kişiliğinin kutsal olmadığı, adaletle hükmetme, ulusun birliğini koruma ve refahını sağlama gibi görevlerinin olduğu da vurgulanmaktadır (Hacib, 1947: b. 88, 90, 109, 5195, 6192 vd). Eserde, hükümdarın meşruiyeti, eylemlerini töre ve İslam hukukuna uygun biçimde gerçekleştirmesine bağlanarak, iktidarın sınırları da çizilmektedir. Sınırlar aşıldığında ise, yine eski ile yeniyi birleştir biçimde, hükümdarın meşruiyetini kaybedebileceği uyarısı yapılmaktadır (Hacib, 1947: b. 93, 2982, 2983, 5165, 5355, 5356, 5357, 5360).

Eski ile yeninin bağdaştırılma süreci, Selçuklularda kaynaşma noktasına ulaşmıştır. Selçuklu devlet adamı Nüzam'ül-Mülk'ün eseri "Siyasetname", bu döneme ışık tutan önemli bir eserdir. Bu eserde de, eski ile yeniyi bağdaştırma çabası açıkça görülmektedir. Örneğin kutsal hanedan düşüncesine burada da yer verilmiştir. İslam'a da atıf yapılarak, hükümdarların Tanrı adına adaletle hükmetmesi ya da halkının mutluluğunu sağlaması gerektiği gibi konular ısrarla işlenmiştir. Hükümdarın şahsının kutsal olmadığı, dolayısıyla hükümdarın meşruiyetini sağlamasının tek yolunun töre ve İslam hukukuna uymak olduğu belirtilmektedir. Yoksa tahtını kaybedebileceği ikazı, Siyasetname'de de açıkça ele alınmaktadır (Nizamül-Mülk, 1999:6-8). Bunları tamamlayıcı biçimde, geçiş döneminde siyasetin belirlenmesi ve iktidarın sınırlanması açısından, töre ve İslam hukukunun da bağdaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Kısacası, İslam öncesi ve sonrasında, iktidarların her iki hukukun ilkeleriyle sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır (Mumcu, 1985: 37-38).

Osmanlı devlet geleneğinin oluşumunda da, İslam inancı ile Orta Asya geleneğinin bağdaştırılmasının etkisi vardır. Bu etkiyi, soy-

larını Oğuzlara bağlama çabasında[5], otoritesini Abbasi halifesinden alan Selçuklular aracılığıyla dinsel meşruiyet sağlama gayretinde ve bunları bağdaştırarak ulaştıkları sentezde görmek mümkündür. Bu çabayla birlikte, Osmanlı ailesi kutsal hanedan olarak meşrulaştırılmıştır (Kodaman, 2007: 28, 29). Yine ailenin erkeklerinin Kut'tan pay sahibi oldukları inancından hareketle, ülkenin hanedanın ortak malı olduğu esası benimsenmiştir (Mumcu, 1985: 37). Kutsal hanedan inancına rağmen, Osmanlıda da padişahların kişilikleri kutsal olmayıp, halkına hizmet etmek üzere Tanrı tarafından atanmış bir görevli olduğu düşüncesi egemendir. Padişahların görevi ise, adaletle hükmetmek, halkın refahı sağlamak gibi hizmetleri yerine getirmek olarak belirlenmiştir. Osmanlıda da padişahların iktidarı, yine töre ve İslam hukukuyla sınırlandırılmıştır. Onların da, halkı bu sınırlar içerisinde keyfiliğe kaçmadan yönetmeye çalıştıkları aktarılmaktadır (İpşirli, 1999: 139). Ayrıca padişahın yetkilerini sınırlayan diğer bir nokta, örf hukuku ile İslam hukukunun birbirine eklemlenmiş olmasıdır. Bu eklemlenme, padişahların örf hukuku bağlamında olabilecek İslam hukukuna uymayan uygulamalarını engellemiştir. Böylelikle hukuk, padişahların önünde en önemli bir fren işlevi görmüştür (Karagöz, 2008; Dursun, 1992a: 150-151). İnalcık (1994: 18), özellikle klasik dönemde, padişahların töre ve İslam hukukuna uygun hareket etmeye özen gösterdiklerinden keyfiliğe neden olacak gelişmelerin yaşanmadığını belirtmektedir. Hatta İslam hukukunun uygulayıcısı konumunda olan ulemanın da, iktidarın meşrulaştırıcısı olduğu kadar, sınırlandırıcı işlevi de gördüğünü belirtmektedir. Heper (2010: 57) de, padişahların genel olarak hukuka uyma çabası içerisinde olduklarını söylemektedir.

Konuya "halk" açısından bakıldığında da aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Zira padişahların adalet ilkesiyle yönetme çabasının sonucu olarak halk, yöneticiler karşısında direnç gösterebilen araçsal bir güce sahip olmuştur. Özellikle haksızlıkları kaldırma çabasıyla ilan edilen "adaletnameler", bunu açıkça göstermektedir. Bu bağlamda bürokrasi de önemli işlevler yerine getirmiştir. Hatta asker ve ulema bir-

5 Osmanlıların Alaeddin Keykubat'a bağlanan bir soyağacı çıkararak Selçukluların mirasçısı olma ve bütün Oğuzlara hükmetme hakkına sahip olduklarını ispatlama çabası için bkz 0smanlılar'ın ortaya çıkışını anlatan efsanelerin bir tartışması için bkz.: Imber, 1987: 7-27.

likte hareket ederek, din ve devletin selameti adına padişahları tahttan indirdiklerinin birçok örneği bulunmaktadır. Bu durum ise, bürokrasi ile padişah arasında var olan yazıya dökülmemiş bir denge rejimine işaret etmektedir (Dursun, 1992a: 150-154; Dursun, 1992b: 161-168).

Özetle; Türklerin İslam öncesi ve sonrası siyaset anlayışları genellikle örtüşmektedir. İslam öncesinin geleneği, Müslüman Türklerce de sürdürülmüş ve İslam'ın siyaset anlayışıyla bağdaştırılmıştır. Başta kutsal hanedan inancı olmak üzere İslam'ın ana kaynaklarına zıt olan birçok konu, Emevi ve Abbasi uygulamalarından da güç alarak Müslüman Türkler tarafından sahiplenilmiştir. Egemen hanedanlar da, soylarının kut sahibi hanedanlara dayandığını sürekli olarak işlemişlerdir.[6] Dolayısıyla Müslüman Türklerde de, Weberyan anlamda "geleneksel otorite ve meşruiyet ilişkisini" görmek mümkündür. Ayrıca kutsal ve üstün niteliklere sahip hanedan inancının, Müslüman Türklerde de sürdürülmesinden dolayı, "karizmatik otorite (aile karizması) ve meşruiyet ilişkisi"nin izleri görülmektedir. İşin içerisinde töre hukuku ve İslam hukuku ile bunların ortaya koyduğu yasal sınırlamaların girmesinden dolayı da, Türklerde "hukuksal/ussal otorite ve meşruiyet ilişkisi"nin işaretleri de bulunmaktadır. Kısacası, Müslüman Türklerde de, üç otorite tipinin nitelikleri görüldüğünden dolayı, kanaatimizce hepsinin sentezi olabilecek bir otorite anlayışı söz konusudur.

Weber, ulaştığımız bu sonuca katılmadığını vurgularcasına, Osmanlıda otorite ve meşruiyet ilişkisini "sultanizm" olarak tanımlamış ve Osmanlıyı geleneksel otoriteye dahil etmiştir. Ona göre, Osmanlıda otorite padişahın kişisel takdirine bağımlıdır yani gelenekseldir. Sivil-askeri memurlar ise, sadece padişahın kişisel hizmetinde bulunan görevli kapı halkıdır. Böyle bir otorite ve bürokrasi anlayışı ise, Weber'e göre, "sultanizm"i yani geleneksel otoriteyi sonuç vermiştir. Weber'in görüşlerini böyle aktaran İnalcık (1994: 21 vd.), Weber'in aşırı indirgemecilik içerisinde olduğunu ve ona katılmadığını söylemektedir. Zira Weber Osmanlıya eksik baktığından, Osmanlıyı Batıdaki mutlak yönetimlerden ayıran temel özelliklerin farkında değildir

6 Örneğin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu esnasında, "Osman Gazi'nin rüyası ve Şeyh Edibali'nin bunu yorumlaması olayı" ile, Osmanlı hanedanının iktidarı meşru kılınmaya çalışılmıştır. Bkz.: İnalcık, 1959: 80.

(İnalcık, 1994: 25). Hatta Weber'in, "sultanizm" tanımına ulaşmak için, İslam hukuku ve ulemanın konumu gibi Osmanlının özgünlüğünü tartışmaktan kaçınmış olduğunu da belirtmektedir (İnalcık, 1994: 12). Dahası herkesin, padişaha karşı haklarını koruyabilmek için sık sık ulemaya sığınmış olmaları da, ulemanın işlevini göstermesi bakımından önemlidir (İnalcık, 1994: 18). Öte yandan İnalcık (1994: 23, 24) toprak sisteminden dolayı Osmanlıda asla Batıdaki gibi aristokratik bir yapı oluşmaması, tahta çıkışta bir veraset ilkesinin olmaması gibi özelliklerini Osmanlının Batıdan farklı olan özgünlüğü olarak anlatmaktadır. Bu çerçevede Osmanlının sultanizme kaymasını engelleyen İslam ve töre hukukun yanı sıra üç temel etkenin olduğu da bilinmektedir: Ulema, bürokrasi ve esnaflar (ahîlik sistemi). Bu kurumlar sayesinde Osmanlı'da devletin dışında özerk bir alan oluşmuş ve Osmanlının sultanizme kaymasını engellemişlerdir (Karagöz, 2008: 618). Aynı biçimde Dursun (1992a: 150) da, padişahın yetkisinin İslam hukuku, onun uygulayıcısı olan ulema, örf ile padişahlarca ilan edilen adaletnameler gibi etkenlerle sınırlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca Weber'in, Osmanlı'da otoritenin baskıcılığa doğru geliştiğini, Avrupa'da ise gelişmenin rasyonel otoriteye doğru olduğunu savunan görüşünü aktaran İnalcık (1994: 12), bu saptamanın da yanlış olduğunu, 16. yüzyılda zirveye ulaşmış olan Osmanlı otoritesinin ve bürokratik aygıtının sergilediği bir dizi niteliğin, bu görüşü boşa çıkardığını belirtmektedir. İnalcık'a göre (1994: 21), yapılan araştırmalar, Osmanlı bürokrasisinin saf bir patrimonyal yapıdan başlayarak, kural ve yöntemlerle göreceli olarak rasyonelleşen ve giderek uzmanlaşan özerk bir yapıya doğru evrildiğini ortaya koymaktadır. Bu düşüncesini açıklamak için, ölen bir padişahın bütün yasal düzenlemelerini geçersiz kılan patrimonyal kurala rağmen, güçlü ve uzmanlaşan bir bürokrasinin her padişah döneminde devam etmesini örnek göstermektedir. Ayrıca kapıkulu kökenli bürokratların bile, mesleksel kuralları benimsemek ve uzmanlaşmak zorunda olduklarını ifade etmektedir (İnalcık, 1994: 22-3). Ona göre, Osmanlı bürokrasisinin temel amacı, geleneksel bürokraside olduğu gibi padişahın kişisel çıkarlarını sağlamak olmayıp, aksine kurumsal olarak din ve devletin çıkarlarını yüceltmek, yoksul ve zayıf halkı adaletsizliklere karşı korumaktır. Zira aynı bürokratlar, din ve devletin çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündüklerinde padi-

şahı önlemler alması için ikna etmeye çalışmışlar ve ıslahat yapılmasına önayak olmuşlardır. Reformcu yöneticilerin neredeyse tamamının bürokrasiden çıkması da rastlantı değildir. Osmanlı bürokrasisinin uzmanlıklarıyla devlet yönetiminden toplumsal yapının yönetimine kadar çok geniş bir alanda etkili oldukları görülmektedir (İnalcık, 1994: 23). Kısacası, İnalcık (1994: 23), Weber ya da onun gibi Osmanlı hakkında aşırı indirgemeciliğe kaçanların, Osmanlı sisteminin özgün niteliklerinin gözden kaçmasına ya da popüler bir Asyalı despotik imparatorluk teorisi anlayışının gölgesinde kalmasına yol açtığını ifade etmektedir.

Sonuç

Siyaset bilimi yazınının önemli kavramlarından olan iktidar ile meşruiyet kavramları arasında ayrılmaz bir ilişki vardır. Bu ilişki, iktidarların benimsenmesine ve itaat edilen bir otoriteye dönüşmesine olanak sağlamaktadır. İktidar, meşruiyet ve de otorite kavramları ile bunların arasındaki ilişkinin niteliği ise, toplumların sahip oldukları özelliklere göre farklı biçimler alabilmektedir. Bu bağlamda Türklerde kut, töre gibi kavramlara göre biçimlenen iktidar, otorite ve meşruiyet kavramlarının niteliği, bazı değişiklikler geçirmiş olsa da, İslam öncesi ve sonrası dönemde öz itibariyle aynı kalmış ve özgünlüğünü korumuştur.

Orta Asya Türk geleneğinde egemen olan Gök Tanrı inancının yerini, Müslüman Türklerde tek Tanrı inancı almıştır. Kut'la ifade edilen egemenliğin, Gök Tanrı tarafından kutsal hanedana verildiği inancı, İslam'a uymamasına rağmen, Müslüman Türklerde de devam ettirilmiş ve her iki dönemde hanedan kutsal ve karizmatik olarak tanımlanmıştır. Ancak bu kutsallık ve karizma, her iki dönemde de, hanedanın buyurma gücü olan hükümdarın kişiliğine yansımamıştır. Ayrıca, İslam öncesi dönemde hükümdarı sınırlayıp yönlendirme gücüne sahip olan töre hukukunun işlevini, sonrasında töre hukuku ile birlikte İslam hukuku almıştır. Her iki dönemde de kendilerine hukuksal sınırlar getirilmiş olan iktidarlar, bu sınırlar içerisinde kaldıkları sürece meşru kabul edilmiş ve kendilerine itaat edileceği esası benimsenmiştir. Kısacası, her iki dönemde de, kutsal hanedana mensup olsa da kendisi kutsal olmayan, hukukla (töre ve İslam hukuku) sınırlandırılmış ve bunlara uyduğu ölçüde meşru kabul edilen özgün bir iktidar anlayışı egemen olmuştur.

Türklerin siyaset geleneği çerçevesinde oluşan bu özgün otorite tipi ve meşruiyet ilişkisi, İslam öncesinde olduğu gibi, İslam sonrası dönemde de İslam'ın ilkeleriyle büyük oranda bağdaştırılarak sürdürülmüştür. Bu özgünlük, Weber'in tipolojisinde yer alan geleneksel, karizmatik ve hukuksal/ussal otorite tiplerinin sentezi olabilecek bir yaklaşım ile açıklanabilir. Türklerdeki otorite anlayışı ve meşruiyet ilişkisinin özgün bir sentez olarak belirmesi, Weber'in otorite tiplerinin saf ideal tipler olmaları ve siyasal yaşamda yalın halde değil bir karışım biçiminde ortaya çıkmalarından dolayı gayet doğaldır. Bu çerçevede Türklerde otorite, her iki dönemde de hanedanın kutsallığına dayandırıldığı ve bu anlayış gelenek halinde sürdürüldüğü için "geleneksel", kutsallığından dolayı hanedana üstün ve karizmatik özellikler atfedilmesi nedeniyle "karizmatik (ailesel)" ve iktidarın hukukla (töre ve İslam hukuku) sınırlandırılması, yaptıkları işlerden dolayı hesap verecekleri anlayışının getirilmesi ve hatta meşruluğunu kaybeden iktidara karşı itaat etmeme hakkının öngörülmesinden dolayı da "hukuksal/ussal" otoriteden oluşan karma bir niteliğe sahiptir. Böylelikle Batıdan farklı olarak Türkler, kutsallık ile sınırlılığın iç içe geçerek iktidar-halk ilişkisini dengeleyen ve iktidara mutlak bir güç olma fırsatı vermeyen bir özgün yapıya sahiptir. Kısacası; Weber'in ortaya koyduğu her üç otorite tipi, Türklerin İslam öncesi ve İslam sonrası siyasal yaşamında birlikte yer almış ve sonuçta Türklere özgü bir otorite ve meşruiyet ilişkisi ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

Arato, A. (1994). Constitution and continuity in the East European transitions. I. G. Gross (Der.), *Constitutionalism and politics* (s. 92-112). Bratislava: Slovak Committee of the European Cultural Foundation.

Arık, F. K. (1995). Eski Türk Ceza Hukukuna dair notlar I. suçlar ve cezalar. AÜDTCF *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 17 (28), 43-93

Arsal, S. M. (1947). *Türk tarihi ve hukuk.* İstanbul: İÜHF.

Barthold, V. V. (1975). *Orta Asya Türk tarihi hakkında dersler.* K. Kopraman. ve İ. Aka (Yay. Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bozkurt, V. (2011). *Değişen dünyada sosyoloji (Temel kavramlar / kurumlar).* Bursa: Ekin Basım Yayın.

Canatar, M. (2012). Yasa, yasak, yasakname tabirleri. H. İnalcık, B. Arı ve S. Aslantaş (Ed.), *Adalet kitabı* (s. 21-38). Ankara: Kadim Yayınları.

Davutoğlu, A. (1995). Seçim sistemleri ve siyasi meşruiyet. *Aksiyon,* 51, (Kasım-Aralık), 8-9.

Doğan, M. (1994). The pendulum between theory and substance-testing the concepts of legitimacy and trust. Doğan, M. & Kazancıgil, A. (Der.), *Comparing nations, concepts, strategies, substance* (s. 297-313). Oxford: Blackvvell.

Dursun, D. (1992a). *Osmanlı Devletinde siyaset ve din.* İstanbul:İşaret Yayınları.

Dursun, D. (1992b). *Din bürokrasisi.* İstanbul: İşaret Yayınları.

Dursun, D. (2012). *Siyaset bilimi.* İstanbul Beta Yayınları.

Duverger, M. (1995). *Siyaset sosyolojisi.* (Çev.: Ş. Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları,

Easton, D. (1975). A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science,* 5(4), 435-457.

Ergin, M. (1970). *Orhun abideleri.* İstanbul: MEB Yayınları.

Rahman, F. (1995). *İslam'da siyaset düşüncesi.* (Çev.: K. Güleçyüz). İstanbul: Pınar Yayınları.

Freund, J. (2006) Max Weber zamanında Alman sosyolojisi. T. Bottomore ve R. Nisbet (Ed.), (Çev. K. Tuncer). *Sosyolojik çözümlemenin kısa tarihi-I* (s. 225-273). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Friedman, R. B. (1993). Authority. D. Miller, J: Coleman W. Connolly ve A. Ryan (Der.) *The blachvell encyclopedia of political thought* (s.24-25). Oxford: Blackvvell.

Friedrich, C. J. (1974). Legitimacy and constitutionalism. *Limited goverment: A comparison* (s.129-135). New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englevvood Cliffs.

Genç, R. (1981). *Karahanlı devlet teşkilatı.* İstanbul: KB Yayınları.

Hacib, Y. H. (1947). *Kutadgu-Bilig C.I.* R. R. Arat (Der.) İstanbul: TTK Yayınları.

Hamidullah, M. (1979). *İslam'da devlet idaresi.* Ankara: Nur Yayınları.

İbn-i Haldun. (2004). *Mukaddeme.* (Çev.: H. Kendir). İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı.

Imber, C. (1987). The Ottoman dynastic myth. *Turcica,* XIX, Paris, pp.7-27.

Heper, M. (2010). *Türkiye'de devlet geleneği.* Ankara Doğu Batı Yayınları.

İnalcık, H. (1959). Osmanlılar'da saltanat veraseti usulü ve Türk hakimiyet telakkisiyle ilgisi. *AÜSBF Dergisi,* XIV (1), 69-77.

İnalcık, H. (1994). Sultanizm üzerine yorumlar: Weber'in Osmanlı siyasal sistemi tiplemesi. *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi Dergisi,* (Çev.: K. A. Akagündüz). 7, 5-26.

İpşirli, M. (1999). Osmanlı devlet teşkilatı. E. İhsanğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti tarihi, 1. Cilt* (s.221-245). İstanbul: Zaman.

Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk ulusal kültürü.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kapani, M. (1999) *Politika bilimine giriş.* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Karagöz, B. (15-17 Ekim 2008). Osmanlı Monokrasisi'nin Sultanizm'den korunmasında ahilik kurumunun rolü. *Uluslararası ahilikk ve Kırşehir sempozyumu,* C:3.

Kodaman, B. (2007). Osmanlı Devleti'nin yükseliş ve çöküş sebeplerine genel bakış. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 16, Aralık, 1-24.

Köprülü, M. F. (1943) Ortazaman Türk kukuki müesseseleri; İslam amme hukukunda ayrı bir Türk amme hukuku yok mudur? *II. TTK Sempozyumu,* İstanbul.

Köseoğlu, N. (1997). *Devlet (Eski Türklerde, İslam'da ve Osmanlı'da)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kuran diyanet.gov.tr/kutuphane//kuran_meal/KURAN_output/web/index.html Mülk Suresi 1. Ayet, En'âm Suresi 57. Ayet, Yûsuf Suresi 67.Ayet, Rad Suresi 41. Ayet, Kehf Suresi 26. Ayet, Nisa suresi 59. Ayet

Lukes, S. (2006). İktidar ve otorite. T. Bottomore ve R. Nisbet (Ed.), (Çev. K. Tuncer). *Sosyolojik çözümlemenin kısa tarihi-II* (s. 885-944). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Mardin, Ş. (1997). Osmanlı Bakış açısından hürriyet. *Türk modernleşmesi, Makaleler 4*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Nizamül-Mülk. (1999). *Siyasetname*. I.Fasıl. M. A. Köymen (Yay. Haz.) Ankara: TTK Yayınları.

Mumcu, A. (1985). *Osmanlı Devleti'nde siyaseten katl.* Ankara: AÜHF Yayını.

Oktay, C. (2003). *Siyaset bilimi incelemeleri.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Ögel, B. (1932). *Türklerde Devlet anlayışı (13.yy'a kadar)*. Ankara: MEB. Yayınları.

Önder, A. R. (1976). Geleneksel halk hukuku. *I. Uluslararası Türk folklor kongresi bildirileri, Cilt: IV.* Ankara: KB Millî Folklor Araştırması Dairesi Yayınları:21.

Özdemir, G. (2009). Batı'da ve Türklerde egemenlik kavramı. *DPÜ SBE Dergisi,* Nisan, 23, 123-137.

Özev, M. H. (2005). Meşruiyet kavramının dönüşümü. *Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni,* 57, 87-97.

Rasonyi, L. (1996). *Tarihte Türklük.* Ankara: TKAE Yayınları.

Rousseau, J. J. (1992). *Toplum sözleşmesi.* İstanbul: MEB Yayınları.

Şirvani, H. H. (1965). *İslam'da siyasi düşünce ve idare.* (Çev.: K. Kuşçu). İstanbul: İrfan Yayınları.

Taşagıl, A. (1992). Göktürklerde insani değerler ve insan hakları. *Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları* (s. 93-116). İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.

Tunaya, T. Z. (1970) *Türkiye'nin siyasi gelişmeleri: Eski Türkler, İslam Devleti, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu.* İstanbul: Baha Matbaası.

Tunçay, M. (Der.) (1969). *Batı'da siyasal düşünceler tarihi-1-2-3 (Seçilmiş yazılar)*. Ankara: AÜSBF Yayınları.

Üçok, C. ve Mumcu, A. (1987). *Türk Hukuk tarihi.* Ankara: Savaş Yayınları.

Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve otorite.* (Çev. B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.

Weber, M. (2006). *Sosyoloji yazıları.* (Çev.: T. Parla). İstanbul: İletişim Yayınları.